

MODURI DE MEDIATIZARE ÎN PRESA SCRISĂ A PROBLEMEI VIOLENȚEI TELEVIZUALE

ANCA VELICU*

ABSTRACT

COVERING TV VIOLENCE ISSUES IN PRINT AND ELECTRONIC MEDIA

Starting from the observation that TV violence is a reality in current Romanian society, taken up as such by the legislators, the academic environment and the civil society, we want to see to what extent this issue is covered in the print and electronic media and how does such coverage is carried out. Therefore, we tried to look at the development of this subject in the online written media, by elaborating on several questions: is the subject „media violence” present in the Romanian media? If so, to what extent is this subject presented as a public issue (Cefăi, 1996), in a contextual manner (by analyzing the causes, consequences, the different means of tackling the possible negative consequences, the impact levels, etc.), or, on the contrary, is it made into a show, being only „news of the day” triggered by a trivial event and treated as such? Who are the social actors (the „voices”) invoked in the coverage of this subject?

Keywords: TV violence, content analysis, media coverage.

INTRODUCERE

Motto:

„Suntem o societate bolnavă din multe puncte de vedere și deocamdată nu facem decât să exhibăm simptomele” (Ioana Ene, *Porno-violența în școlile din România*).

Problema pe care vrem să o studiem în rândurile următoare este dacă și cum apare acoperit, în presa scrisă românească, subiectul violenței din audiovizual. De la celebrele „Știri de la ora 17⁰⁰” (vorbind despre ele ca despre un gen televizual, puțin importă că sunt, pe un canal anume, exact la ora 17⁰⁰, iar pe alt canal la ora 16⁰⁰ sau 17³⁰) la filmele de la sfârșit de săptămână, de la emisiunile de divertisment la *talk show*-uri, de la publicitate la desene animate, o cantitate enormă de violență

* Correspondence address to Anca Velicu: Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711 București, România; e-mail: anca.velicu@gmail.com.

invadează audiovizualul românesc, devenind o problemă a societății noastre. Ceea ce ne interesează este: apare acest subiect tratat în presa scrisă românească? Dacă da, cum? Care este modul de tratare, la nivel discursiv, a acestui subiect? Ce generează (în termeni de eveniment declanșator) luarea unei atitudini din partea jurnalistului de presă scrisă față de această problemă care „îl privește” chiar dintr-o dublă perspectivă: o dată, prin faptul că este o problemă a societății din care el face parte (el este, la rândul său, consumator de violență televizuală) și, în al doilea rând, ca parte a corpului jurnalistic, îl interesează la modul direct comportamentele care pot fi privite ca derapaje de la un cod de conduită etică al domeniului său de activitate.

Vom pune această problemă în termeni mai exacți și ne vom întreba, urmându-l pe Daniel Cefăi (1996), în teoria sa asupra construcției mediatică a problemelor publice, dacă reluarea în presa scrisă a problemei violenței mediatică îmbracă mai degrabă această formă a construcției unei probleme publice sau, din contră, este o mediatizare „comună”, în registrul simplei știri, eventual cu accente spectaculare.

1. CONTEXTUL CERCETĂRII

Problema violenței mediatică este una relativ nouă a societății românești, ea apărând doar în ultimii zece ani și fiind pusă mai acut doar din 2003–2004. Faptul că, înainte de 1990, ea nu s-a pus se datorează pe de o parte contextului la nivel mediatic din respectiva perioadă (cenzurarea puternică în media, atât a produselor ficționale, cât și a știrilor, ducea la epurarea violenței și a sexualității din programele televiziunii publice, al cărei discurs era unul pozitiv-ideologic; de asemenea, timpul foarte scurt de emisie din ultima perioadă comunistă), dar și absenței cadrului instituțional în care ar fi putut să aibă loc studii despre comunicare.

2. SCURTĂ ISTORIE A TELEVIZIUNILOR ROMÂNEȘTI POSTDECEMBRISTE

Odată cu schimbarea de regim politic pe care a adus-o decembrie 1989, asistăm, în mod esențial, la o schimbare a regimului presei. Astfel, pe de o parte, la modul formal cel puțin, presa ieșea din sfera propagandei de partid (jurnaliștii erau asimilați, *de jure* și *de facto*, înainte de 1989, cu activiștii de partid), căpătându-și libertatea necesară și devenind autonomă, adică funcționând după reguli proprii atât sub aspect juridic, cât și sub aspect economic. Apare astfel cadrul legal pentru funcționarea presei comerciale (denumită de multe ori prin sintagma „presă privată”, cu referire la capitalul privat investit în instituția de presă) ca opusă celei publice. Or, mai timid inițial, mai rapid ulterior, presa comercială a impus prin marca ei de succes, senzaționalul, care, de cele mai multe ori, se traduce prin sau se

reduce la conflictual, și, finalmente, la violență. Astfel, televiziunile comerciale care necesitau o investiție inițială relativ mare (atât în aparatură, cât și în oameni) au stat, până în 1995, în umbra televiziunii publice, care continua să dețină monopolul la nivelul acoperirii cu semnal, dar și la nivelul modelului jurnalistic propus (nu facem prin aceasta judecăți valorice, ci descriem o stare de fapt, diferită de starea ulterioară, după apariția modelului ProTV de a face televiziune). La 1 decembrie 1995 se lansează ProTV-ul, prima televiziune care aducea modelul american de televiziune în România și care s-a impus ca fiind reprezentanta prin excelență a televiziunii comerciale: ea aducea un alt concept al știrilor televizuale, cu accent pe spectacular și fapt divers, tot ea este inițiatora „Știrilor de la ora 5⁰⁰”; de asemenea, are, inițial, o grilă de programe bazată aproape în exclusivitate pe filme și seriale (doar știrile „sparg” această serie de programe) produse în SUA, cu ficțiuni construite pe violență. Ulterior, au apărut multe alte canale TV comerciale pe același model, chiar televiziunea publică fiind acuzată că, în goană după audiență și într-o prost înțeleasă concurență cu televiziunile comerciale, copiază acest model (cu referire la tendința de privilegiere, în cadrul jurnalelor de știri, a faptului divers cu slabă valoare informativă/relevanță publică, dar cu puternică încărcătură spectaculară).

Următorul pas în dezvoltarea televiziunilor a fost apariția televiziunilor specializate (inițial, a celor de muzică, sport, filme, desene animate și știri), societatea asistând în ultimii ani la o adevărată explozie a canalelor publice și private (la începutul lui 2010, existau nu mai puțin de 18 canale comerciale și 6 publice de televiziune; avem în vedere doar canalele românești, cu licență acordată de CNA).

3. CADRUL LEGAL DE REGLEMENTARE A AUDIOVIZUALULUI

Un alt element care creează contextul în care trebuie analizată problema violenței mediatice este apariția și evoluția Consiliului Național al Audiovizualului. Una dintre problemele la care trebuia acesta să răspundă, încă de la înființarea sa, în 1992, prin Legea audiovizualului 48/1992, a fost cea a protecției copiilor de conținuturile audiovizuale cu caracter prejudiciabil (în general, aici intră elementele de violență extremă, sexualitate și nuditate, limbaj licențios etc.). Accentul însă nu se punea, la momentul apariției primei Legi a audiovizualului, pe acest aspect, deoarece problema violenței televizuale nu se punea acut la acel moment (așa cum spuneam mai sus, în 1992 nu apăruse încă „modelul comercial” de televiziune axat pe violență). În 2002, primei variante a Legii audiovizuale îi este luat locul de noua lege, 54/2002, în care problema protecției copiilor telespectatori devine un punct important. Între timp, definirea concretă a conținuturilor cu caracter prejudiciabil se face în cadrul *Codului de reglementare a conținutului audiovizual*, care, și el, evoluează în funcție de modificările de pe

piața audiovizualului (și, implicit, din societate) și de directivele care reglementează la nivel european domeniul audiovizualului. În 2010 a intrat în dezbateri publice o nouă variantă a Codului, unele concepte care redefinesc problemele legate de producție audiovizuală de ficțiune, difuzare etc. (vezi http://www.cna.ro/PROIECT-de-modificare-aDeciziei.html?var_recherche=codul%20modificare). Interesul CNA-ului pentru problema violenței televizuale și protecția copilului a făcut ca, pe lângă reglementările despre care am vorbit, să desfășoare sau să finanțeze proiecte de cercetare pe tema consumului de televiziune de către copii și problema violenței televizuale.

4. INTERESUL MEDIULUI ACADEMIC PENTRU PROBLEMA VIOLENȚEI TELEVIZUALE

Așa intră în scenă cel de-al treilea element al contextului în care vrem să ne plasăm cercetarea, anume preluarea problemei de către mediul academic. Pentru ca un fenomen din societate să se ridice la statutul de problemă publică, el trebuie să fie preluat (adică definit și analizat) și de către comunitatea academică. Or, violența televizuală a făcut acest pas în spațiul românesc în 2004, când au avut loc două cercetări la nivel național, una privind reprezentarea violenței din audiovizualul românesc și a doua privind consumul de media (cu un accent deosebit pe consumul de televiziune) al copiilor¹. După această dată, cercetările s-au înmulțit și diversificat (a se vedea, în acest sens, cercetarea privind consumul de publicitate al copiilor², cercetarea privind modelele culturale³ etc.), au fost organizate conferințe și dezbateri în spațiul public pe această problemă⁴ și, de asemenea, a început să fie cercetat subiectul în cadrul unor teze de licență, disertații de master, teze de doctorat.

Toate aceste trei elemente prezentate mai sus oferă un tablou al contextului în care violența din audiovizualul românesc se impune ca problemă a societății românești (cu o existență factuală, cu o preocupare din partea legiuitorului și cu o preluare a ei de către instituțiile academice și de învățământ) și deci, s-ar impune să

¹ Vezi Rapoartele *Evaluarea reprezentării violenței în programele televizuale* (cercetare efectuată de Centrul de Studii Media și Noi Tehnologii de Comunicare, Facultatea de Sociologie, Universitatea București, beneficiar Consiliului Național al Audiovizualului, august-septembrie 2004) și *Expunerea copiilor la programele radio și TV* (Anchetă realizată de Gallup România și Metro Media Transilvania, beneficiar CNA, 2004) pe http://cna.ro/-Sondaje-.html?debut_art_last=15#pagination_art_last

² Vezi studiul *Impactul publicității asupra părinților și copiilor*, realizat de IMAS în colaborare cu CSMNTC-UB, beneficiar CNA, decembrie 2007.

³ *Cercetare privind analiza comportamentului de consum de programe audiovizuale al elevilor (7–10 ani) și analize comparative pe trei grupe de vârstă (7–10 ani, 11–14 ani și 15–18 ani) privind modelele culturale*, realizată de CSMNTC-UB în colaborare cu CURS, beneficiar CNA, noiembrie 2005.

⁴ Conferința internațională „Cum să protejăm telespectatorii minori” (7 mai 2004, București, organizator CNA) și Simpozionul Național „Media, violența și educația” (26–27 mai 2006, București, organizator CNA, UB, MEC) sunt două exemple în acest sens.

fie preluată de către mass-media. Se creează astfel premisele pătrunderii violenței sociale, ca problemă publică, în imaginarul mediatic. Dacă acest lucru se întâmplă cu adevărat și cum anume vom vedea în continuare.

5. PROBLEMA PUBLICĂ ȘI CONSTRUCȚIA EI MEDIATICĂ

Am amintit deja că ne va interesa problema publică în accepțiunea pe care Daniel Cefaï o dă acesteia. Astfel, întorcându-se până spre începuturile sociologiei, Cefaï încearcă să fundamenteze conceptul de „problemă publică” în cel de „problemă socială”, conceput, acesta din urmă, într-o triplă filiație: funcționalistă (problema socială este cea care „iese din mediile statistice”), pe urmele Școlii de la Chicago („problema socială poate interveni dintr-o interferență sau un conflict între diferite valori”) și pe urmele interacționismului simbolic, mai exact, al celor care, fără să nege cele două teorii precedente, le adaugă dimensiunea acțional-performativă a discursului: miza în definirea unei probleme sociale (a devianței, luată ca exemplu privilegiat) stă în procesul de „etichetare” (1996, 45–46, 2007). Astfel, problema socială este concepută în această fază nu ca „inadecvare în sistemul social, între vizările colective și obiectivele individuale” (Merton și Nisbet, 1971, p. 820 *apud* Cefaï, 1996, 45) sau ca un conflict valoric, ci ca „o activitate colectivă” de etichetare a unor comportamente și, implicit, a unor indivizi sau grupuri sociale care practică acele comportamente, ca fiind deviante. În această viziune, esențială este „denunțarea” situațiilor problematice, cu alte cuvinte, trecerea într-un alt registru ontic decât cel al purei existențe. Or, aceasta are loc, în viziunea lui Cefaï, prin procesul de „construcție a problemei publice”, neînțeles însă în spiritul teoriilor constructiviste din sociologie, ci mai degrabă ca proces de „definire a situațiilor în arenele publice”, altfel spus, de „înscrisere a lor într-un context de descriere și de interpretare, de explicare și de judecare” (Cefaï, 1996, 50), ceea ce presupune acțiuni de ordin discursiv, alături de cele practice. Astfel că, problema publică „nu există și nu se impune ca atare decât în măsura în care sunt mize de definire și de gestionare a situațiilor problematice și deci sunt mize pentru controversă și înfruntare între actorii colectivi în arenele publice” (Cefaï, 1996, 52). Din condițiile de existență pe care le cuprinde citatul de mai sus, se poate vedea că problema publică stă sub semnul procesualității (presupune deci o abordare diacronică a fenomenului), al dezbaterii și al controverselor, fiind intim legată de spațiul arenei, în care trebuie asumată o poziție. Miza este deci în definire și în găsirea de soluții (*pre* și *post* „momentul vorbirii”).

O posibilă evoluție a unei probleme publice – care însă, trebuie luată doar în sens orientativ, nefiind necesar decât să „orienteze privirea (cercetătorului – *n.n.*, A.V.), fără să se constituie într-o grilă de analiză care să predetermine în mod dogmatic ancheta empirică” (Cefaï, 1996, 60) – este concepută pe modelul „istoriilor naturale”, care presupun, în general, câteva etape, care pot însă să se

suprapună sau chiar să lipsească uneori. Aceste etape constituie, de fapt, o articulare a vocilor, a discursului și a arenelor. Astfel, într-o primă instanță, avem de-a face cu „emergența unui discurs care fixează indignările și prejudiciile în registrul eticii, al dreptului, al politicii” (Cefaï, 1996, 57). Într-o a doua fază, se extinde cercul, încât nu mai sunt interesați doar cei direct implicați (populația afectată și cei ce doresc a se realiza acel proces potențial periculos), ci pot lua poziție față de situația respectivă atât cetățenii simpli, care, prin subsumare, creează opinia publică (și care pot să nu fie deloc afectați), cât și actorii politici (oamenii publici în general), care își pot apropria respectiva problemă chiar cu scopul de a-și construi o anumită imagine (și care, în schimb, „convertesc *creditul lor simbolic* în noul domeniu” (*Ibidem*, 55)). Rezultă o „democratizare” a interesului pentru problemă, paralelă însă cu intrarea problemei pe agenda elitei intelectuale și academice, elită care poate să nu fie neapărat din domeniul respectiv. Cu toate acestea, a lua poziție și a îți spune părerea în controversa în cauză devine o datorie de onoare. Paralel cu aceste procese, avem de-a face și cu schimbarea locului în care au loc discuțiile pentru rezolvarea problemei. Locațiile se *multiplă*, dar ceea ce este foarte important este că discuția se poartă acum preponderent în *marea arenă* mediatică. În fine, un al treilea element, care ar deriva oarecum din primele două, este acela al modificării discursului, de la unul preponderent tehnic la unul mai degrabă conversațional. Odată cu aceasta se modifică și tipul de expertiză: expertiza tehnică este înlocuită, în parte sau în totalitate, de „expertiza” formatorilor de opinie. Ideea esențială aici este că problema publică stă, în toate aceste faze, sub semnul controversii, al polemicii, la limită chiar al conflictului (*Ibidem*, 59).

Spre deosebire de acest mod de mediatizare, simpla știre, ca anunț sau relatare a unui eveniment, stă sub semnul noutății la limită al instantaneului fotografic, care anulează o eventuală controversă prin decupajul propus. Miza este surprinderea evenimentului la momentul X, cu interes minim pentru procesualitate, dezbateri, controversă, construcție.

6. VIOLENȚA TELEVIZUALĂ (VTV): UN CONCEPT PROBLEMATIC

Spuneam mai sus că sunt întrunite toate condițiile contextuale, după părerea noastră, pentru ca subiectul „violența televizuală” să fie preluat de către mass-media cu scopul de a-l construi ca problemă publică. Vom încerca să arătăm în continuare că, dincolo de condițiile exterioare, analiza structurală a conceptului de violență televizuală îndreptățește tratarea acestuia de către media în registrul problematicului. Astfel, a vorbi despre violența televizuală, departe de a trimite la un referent foarte clar definit, implică de fapt trei niveluri de analiză (Tisseron, 2003, 7). Un prim nivel este cel al *conținutului de violență* al emisiunilor televizuale, unde analiza ar presupune identificarea și numărarea tuturor

ocurențelor de conținut violent din emisiunile TV. Un al doilea nivel de analiză este cel al *impactului*; prin impact, Tisseron are în vedere *violentarea telespectatorului* prin intermediul conținutului televizual sau al formei pe care acesta o îmbracă (aici intră, spre exemplu, violentarea telespectatorului prin *flash-uri* luminoase, prin muzica ce anunță o scenă de suspans, prin imagini sacadate, dar și prin imagini extrem de „violente”). În fine, tot la analiza violenței televizuale intră și analiza *efectelor*; cel mai des întâlnit/dezbătut dintre acestea (dar nu singurul, a se vedea mai jos) este creșterea *agresivității* copilului, ca urmare a imitării comportamentului violent văzut la televizor (*idem*).

Dincolo de nivelul de analiză, există și alte puncte esențiale, în care cercetătorii fenomenului nu se pun de acord. Astfel, chiar conceptul de VTV, considerat de Nel un concept-valiză (2003, 27), este unul care stârnește dispută. Tisseron, pe linia clasificării de mai sus, definește imaginea violentă din exterior, fără să facă apel la conținutul acesteia, ci doar la urmările ei. Astfel, „o imagine violentă este pur și simplu aceea care provoacă comportamente, chiar dacă aceste comportamente nu sunt neapărat violente. Trebuie, bineînțeles, pentru a accepta acest punct de vedere, să ne decidem să ne interesăm de ceea *ce sunt imaginile pentru telespectator* și să încetăm să le privim doar *în sine*” (Tisseron, 2000, 17). Propunerea de mai sus se diferențiază de concepția din spațiul nord-american, unde predomină concepția conform căreia violența este ceva de reperat în sine, care poate fi numărat și clasat, și mai puțin ideea că violența este legată de faptul de a violenta, a schimba cu forța, a impune un anumit comportament. Majoritatea celorlalte definiții ale conceptului de VTV pornesc astfel de la conținutul actului reprezentat. Definit de către Gerbner ca fiind „actul (sau amenințarea) de a răni sau ucide pe cineva, oricare ar fi contextul și mijloacele utilizate” (Gerbner, 1972), acest concept își găsește o definiție operațională prin care se reușește identificarea actelor de violență (V). Pe de altă parte însă, aduce la un numitor comun acte care au loc într-o varietate de contexte care reușesc să anuleze sau să potențeze caracterul nociv al violenței, adică tocmai cel care constituia rațiunea de a fi a acestor cercetări despre VTV. Cu acest tip de definiție operează și legislația europeană în domeniul audiovizualului folosită și în Raportul Kriegel, în care violența este „forța dereglată, care, dintr-o dorință de dominare și de deconstrucție, vizează să aducă atingere umanității omului” (2003, 11). Alți cercetători au negat această extensiune a sferei conceptului de VTV și au exclus din ea anumite contexte, cum ar fi desenul animat, pe motiv că violența prezentă în acestea stă sub semnul comicului și al lipsei de realism a reprezentării (Paquette & De Guise, 2003). Nu ne propunem să tranșăm această problemă, dar atragem atenția că analiza desenelor animate actuale (Velicu, 2005, 2006, 2009a) a relevat pronunțatul lor caracter „realist” (în termenii „realității mediatice” și nu ai „realității-reale”). Asupra acestui melanj ficțional-real, care se manifestă și în desenele animate, atrage atenția Tisseron (2003, 2006), ca reprezentând un element foarte important în analiza actualei violențe televizuale.

În afara acestui dezacord asupra conceptului de VTV, mai există încă două arii în care consensul este departe de a fi atins (Martinez, 1992). Este vorba despre existența unei **relații de cauzalitate** între receptarea violenței televizuale și creșterea agresivității copiilor și despre problema **procesului concret prin care ar avea loc această influență**. Sunt, în general, admise trei tipuri de mecanisme (Martinez, 1992), prin care ar avea loc influențarea: **1.** prin „scenarii cognitive”, ipoteză susținută de Huesmann; **2.** prin modificările la nivel fiziologic, pe care le induce consumul de violență mediatică și care aduc corpul la niște parametri anteriori actelor agresive (ritm cardiac și respirator alert, tensiune arterială sporită etc.) și **3.** prin activarea și apoi întărirea sentimentelor latente de agresivitate, care există în oricare dintre noi.

Întorcându-ne la studiile care au abordat influența violenței televizuale asupra copiilor, putem face o clasificare a acestora în funcție de metodologia utilizată – 60% dintre ele sunt făcute în condiții de experiment, în jur de 30% sunt anchete și 10% sunt studii de teren (Hearold, 1986) – și în funcție de ce tip de efect era vizat (pe termen scurt, mediu sau lung: studii longitudinale prin anchetă sociologică și studiu de documente sociale). Pe de altă parte, studiile asupra efectelor violenței televizuale se pot clasifica și în funcție de efectul scontat: creșterea agresivității, creșterea sentimentului de insecuritate, scăderea sensibilității la violență. Acest din urmă efect se reduce, într-o fază ulterioară, la creșterea agresivității, prin neînhibarea agresivității naturale a copilului, ca urmare a percepției pe care o are acesta asupra permisivității/acceptabilității violenței în societate. În studiile noastre asupra violenței ficționale, arătăm că acest efect poate să apară mai ales în ceea ce privește violența, respectiv agresivitatea verbală, ale căror niveluri de permisivitate a crescut în societatea actuală (Velicu, 2009a). S-a încercat și corelarea celor trei tipuri de efecte nu atât cu expunerea la VTV, cât cu durata consumului de TV.

Într-o încercare de sinteză, Remy Rieffel (2008) consideră că putem vorbi despre VTV din perspectiva a trei teorii: **A.** din perspectiva *teoriei agresivității* putem avea: **A1.** efect de catharsis, **A2.** efect de învățare socială, **A3.** efect de dezinhibare și **A4.** efect de incitare și imitare; **B.** din perspectiva *teoriei desensibilizării*, se poate vorbi despre: **B1.** efectul de reducere a capacității emotive a indivizilor și **B2.** efectul de banalizare a violenței (la limită, „naturalizarea” acesteia atât în variantă televizuală, cât și reală); **C.** din perspectiva *teoriei fricii*, avem: **C1.** efectul sau procesul de „incubație” și **C2.** efectul de „cultivare” (termen aparținând lui Gerbner, care, după mai mult de trei decenii de cercetări asupra violenței, arată că efectele violenței televizuale nu trebuie căutate la nivel individual, ci la nivel societal).

Dintre cercetările din prima grupă amintim studiul din 1956, în care s-a încercat demonstrarea influenței violenței din desenele animate asupra comportamentului agresiv al copiilor. A urmat apoi studiul din 1963 al lui A. Bandura, D. Ross și S.A. Ross, cei care au extins cercetarea la compararea efectelor violenței reale și ale celei televizuale (în desene animate, inclusiv cele cu

personaje umane) asupra copiilor aflați în situații frustrante. Rezultatul a confirmat ipoteza corelării vizionării violenței cu creșterea agresivității, cea mai nocivă fiind violența reală și cea mai puțin nocivă cea din desenele animate.

În același timp însă, au existat studii care au căutat să afle care dintre corelații este mai puternică: cea dintre nivelul de agresivitate/comportament prosocial și consumul de violență televizuală sau cea dintre comportamentul agresiv sau prosocial și jucăriile pe care le primește copilul. Potts *et al.* (1986) au arătat, măsurând agresivitatea ludică, faptul că „nivelul conținutului violent din emisiunile de televiziune nu avea decât o slabă incidență, comparativ cu efectul pe care îl avea tipul de jucării prezentat copilului”.

Analizele influenței VTV asupra agresivității au fost nuanțate, ținând cont de elemente specifice actelor de V, cum ar fi reprezentarea acestora în diferite contexte. Astfel, în 1983, C. Atkin, D.B. Savin și R.C. Day au luat în considerare modul de reprezentare a actelor de violență (cu diferențiere între V „reală” din jurnalele TV și cea „ficțională” din filme). Un chestionar aplicat copiilor, în care se propuneau situații ipotetice de frustrare, permitea să se compare agresivitatea (măsurată ca agresare fizică a interlocutorului, agresare verbală sau neagresare) suscitată de către cele două secvențe (*apud* Tisseron, 2000). Acest protocol este criticat de Tisseron pentru: **1.** lipsa unei distincții între pasivitate în fața violenței și supunerea/acceptarea ei; **2.** lipsa distincției între fuga sau retragerea din luptă și încercarea de pacificare prin dialog și **3.** pentru faptul că nu se ține cont de efectul de grup asupra reacției în fața violenței (Tisseron, 2000).

Alte critici ale studiilor experimentale au vizat faptul că: **1.** sunt studii care urmăresc evidențierea efectelor pe termen scurt și foarte scurt; **2.** sunt create în condiții „de laborator”, fiind astfel marcate de o anumită artificialitate (Freedman, 1984; Frydman, 1993) atât la nivel receptiv, cât și la nivelul difuzării (studiază efectul unui eșantion de emisiuni foarte violente și, prin aceasta, nereprezentativ pentru programul televizual, în ansamblul unde violența este intercalată cu alt tip de emisiuni). Mai mult, aceste cercetări pot să creeze false reprezentări (de acceptabilitate sau chiar aprobare) despre violență și agresivitate la copiii studiați (Freedman, 1984).

De asemenea, tot ca o critică a studiilor experimentale, Tisseron arată că acestea induc anumite condiții care nu sunt reperabile în viața reală. Probabilitatea ca un copil care privește imagini violente la televizor să regăsească în realitate condițiile în care a fost făcută cercetarea sunt cvasinule. „Ceea ce este greșit în protocolul lui Bandura este luarea în considerare a aceluși moment de «imitație ludică», care face să intervină prioritar formele senzoriale și motrice ale simbolizării și care nu are nimic de-a face cu ceea ce este desemnat în general ca fiind „imitația imaginilor” (Tisseron, 2000, 23).

Din cea de a doua categorie, amintită mai sus, cea a studiilor efectelor pe termen mediu și lung, face parte studiul longitudinal al echipei de la Universitatea din Columbia, Columbia County Longitudinal Study (CCLS), condusă de

Huesman, Eron *et al.* (*apud* Kriegel, 2003, 27). De această dată, studiul nu a fost unul de laborator, ci a reprezentat o combinație de anchetă de teren de tip panel și de studiere a documentelor sociale. Studiul a început în 1960, prin evaluarea agresivității a 875 de copii, corelată cu preferința în materie de emisiuni violente. Măsurarea agresivității (manifestată domestic) s-a reluat din zece în zece ani și de fiecare dată au rezultat corelații ale acesteia cu preferințele pentru VTV, în cazul bărbatilor. Huesmann explică această influență prin aceea că VTV îi învață pe copii mijloace prin care aceștia ar putea să-și exprime agresivitatea („scenarii cognitive”) într-un context concret, care rămâne însă la latitudinea lor să fie judecat ca justificând sau nu acel comportament. Din perspectivă fiziologică, expunerea la violența televizuală echivalează, ca efecte pe termen scurt, cu expunerea la situații de violență reală, ceea ce determină reacții emoționale de teamă, anxietate și stres (*apud* Kriegel, 2003, 29). „Pe termen lung însă, expunerea frecventă la scene de V contribuie la o desensibilizare a spectatorului, care se obișnuiește cu V (...). Mesajele pot induce o percepție mai favorabilă a violenței, care se consolidează pe termen lung” (*idem*). Huesmann și echipa sa au reluat și continuat, după 2000, datele cercetării și au vrut să vadă dacă nu se poate vorbi pe termen lung despre un impact al violenței asupra tuturor (nu doar limitat de variabila sex) celor expuși la ea. Ei au concluzionat, de această dată, că „expunerea în copilărie la violența media prevede un comportament agresiv la tânărul adult, atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Identificarea cu caracterele agresive de la televizor, precum și realismul perceput al VTV, prevăd, la rândul lor, agresiuni ulterioare. Această relație persistă chiar și atunci când efecte ale statutului socioeconomic, ale capacității intelectuale și ale altor varietăți de factori par să fie controlate” (Huesmann *et al.*, 2003). Pe de altă parte, aceiași cercetători au vrut să extindă cercetarea efectelor VTV și la alte spații culturale puternic deosebite atât ca valori, mentalități, cultură, cât și ca peisaj audiovizual și acces la televiziune (Statele Unite, Finlanda, Australia și Polonia). În general, ipoteza existenței unei corelații între agresivitate și vizionarea emisiunilor violente s-a verificat (în Statele Unite, indiferent de variabila sex, în Finlanda doar la băieți). De asemenea, a rezultat că nu doar durata expunerii la VTV influențează agresivitatea, ci și comportamentul de identificare puternică cu personajele violente și perceperea caracterului realist al acestor emisiuni violente (*apud* Ledingham *et al.*, 2004, 9). O observație se impune aici: deși, „în cele mai multe dintre țările studiate, apartenența la o clasă socială defavorizată și un nivel al inteligenței inferior se legau, ambele, cu un consum televizual ridicat” (*idem*), totuși corelația dintre agresivitate și VTV urmărită este, în concepția cercetătorilor, independentă de aceste două caracteristici.

Un alt tip de studiu, tot longitudinal, a fost realizat în spațiul european de Marcel Frydman (1993). Acesta a încercat să vadă ce anume ar scădea nivelul de agresivitate determinat de vizionarea VTV. Specificitatea cercetării sale este dată de faptul că studiile sale se desfășoară în cadrul școlii, ipoteza de la care pleacă fiind aceea că o educație pentru media diminuează semnificativ efectele negative ale VTV.

Acest periplu prin cercetările și teoriile legate de violența televizuală a avut ca scop să arate măsura în care acest domeniu este unul al controverselor, în ciuda unui acord de voci la nivelul „discursului comun”. Mai mult, această controversă științifică de termen lung, caracterizată de Noël Nel ca fiind „recurentă și iritantă” (2003, 27), prelungită în ultimul timp, odată cu aplicarea ei la noile tehnologii de informare și comunicare (ne referim în mod specific la jocurile video și internet), i-a făcut pe unii dintre cercetători să se întrebe dacă nu cumva este vorba despre o problemă „prost pusă” (Baton-Hervé, 2000). Chiar dacă, din punct de vedere strict științific, aceste cadre de analiză se vor dovedi neadecvate, o întregă dezbatere a subiectului s-a desfășurat, decenii de-a rândul, în aceste cadre și ne așteptăm să le regăsim în discursul presei românești atunci când aceasta abordează subiectul.

7. METODOLOGIA CERCETĂRII

Pentru a răspunde la întrebările de cercetare amintite la începutul articolului, am ales să facem o analiză de conținut a unui eșantion de articole de presă scrisă în care apare tratată problema violenței TV.

7.1. DESPRE CORPUS

Din considerente practice (accesul mai ușor la arhiva din ultimii ani), am ales articole apărute în presa scrisă de tip *online*, selectate din cadrul platformei *ziare.com*⁵. Aceasta amestecă nediferențiat o latură federativă, unde sunt strânse și reproduse articole de presă scrisă (în variantă *online*) și o latură originală/proprrie cu articole ale unor analiști/editorialiști proprii sau cu articole ale publicului/cititorilor⁶. Astfel, argumentele pentru alegerea acestei platforme în defavoarea altora ar fi: în prelungirea laturii federative, faptul că se poate întâmpla, fără a avea pretenția unui studiu exhaustiv al presei scrise românești sau străine, să întâlnim articole care au apărut și în alte ziare/*site*-uri, românești sau străine și, în ceea ce privește originalitatea, faptul că putem avea astfel de articole ca emanând direct din domeniul de interes al publicului. În ceea ce privește prima variantă, dacă se întâmpla ca un articol să fie preluat de pe un *site* doar parțial, trimițându-se, de la un anumit moment dat, la continuarea de pe *site*-ul respectiv, am optat pentru

⁵ Conform monitorizării, *trafic.ro*, *ziare.com* are între 140 000 și 120 000 de vizitatori unici pe zi, fiind pe locul 15 în categoria general și pe locul 7 în categoria mass-media.

⁶ Despre originalitatea platformei *ziare.com* ca dispozitiv mediatic de instituire a publicului activ și, la limită, de folosire a publicului pentru crearea de conținut mediatic, a se vedea capitolul *Despre „publicul activ” în spațiul web 2.0. Studiu de caz: platforma ziare.com*, din *Mass-media și formarea unor publicuri active. Noi tipuri de reprezentări și practici deliberative*, raport pe anul 2010 al Laboratorului de Sociologia Comunicării și a Spațiului Public, Institutul de Sociologie al Academiei Române (nepublicat).

analiza doar a părții preluate de ziare.com pentru a păstra totuși unitatea universului cercetării.

În primă instanță au fost selectate, din ultimii 4 ani (2007–2010), acele articole care cuprindeau, în același timp, pe de o parte termenul „violență” și pe de altă parte termenul/termenii „televizor” și/sau „audiovizual” și/sau „media”⁷. După această etapă, realizată cu ajutorul instrumentelor de filtrare oferite de platformă, au fost reținute, într-o a doua selecție, doar acele articole în care cei doi termeni generici, violență și televiziune/audiovizual/media erau legați astfel încât să trimită la sintagma de violență mediatică (atunci când termenul putea să fie analizat într-unul dintre nivelurile de analiză evidențiate de Tisseron; vezi mai sus). Astfel, au fost excluse acele articole în care cei doi termeni apăreau în mod distinct, cu înțelesuri de sine stătătoare. S-a ajuns în final la un corpus de 51 de articole (4 din 2007, 12 din 2008, 23 din 2009, 10 din 2010 și două din 2011, până la 1 martie).

7.2. DESPRE ANALIZĂ

Ca metodă de cercetare a fost folosită analiza de conținut tematică, dorindu-se identificarea apariției și frecvenței anumitor teme și conotarea acestora prin anumite corelații.

Pentru început am făcut o analiză a elementelor care definesc din exterior un articol (titlul, rubrica), pentru a vedea unde este plasat respectivul articol în cadrul platformei (au fost analizate atât elemente de organizare a conținutului de către editori/redactori, cât și elemente care țin de sfera discursivității, ca tonalitate/tip de enunțare).

Următoarea parte a analizei a avut în vedere strict latura de conținut, întrebările specifice de cercetare fiind: despre ce se vorbește? Cine vorbește? Sunt făcute aprecieri/evaluări ale VTV? Are loc o contextualizare a VTV? Care sunt practicile de mediatizare? Cu ce este asociată VTV?

Mai exact, analiza a cuprins următorii itemi:

I. La care dintre următoarele subteme ale temei violenței televizuale s-a făcut referire în articol (*au putut fi înregistrate maximum trei subteme la un articol de ziar*)?:

- a.** studii despre efectele VTV;
- b.** studii despre nivelul de violență/conținutul violent;
- c.** sancțiuni date de CNA și/sau replici ale posturilor TV;
- d.** proiecte legislative care se referă la VTV;
- e.** evenimente care pornesc de la violența mediatică (ex. copil care își agresează colegii/frații, ca urmare a vizionării VTV); despre efectele VTV așa cum apar ele concret;

⁷ Toate conceptele de mai sus au fost luate în considerare și atunci când apăreau cu forme derivate.

- f.* eveniment violent real care a fost televizat; VTV ca reflectare a violenței reale la televizor;
 - g.* sesizări/inițiative ale unor persoane publice/organizații (care?);
 - h.* sesizări ale unor persoane particulare;
 - i.* alte cazuri.
2. Care sunt tipurile de violență televizuală la care se face referire?
 - a.* violența ficțională (apare în cadrul filmelor, seriialelor, jocurilor video);
 - b.* violența reală (violența din viața reală, reluată de televiziuni în cadrul unor emisiuni informative);
 - c.* se face referire la ambele tipuri de mai sus;
 - d.* nespecificat.
 3. Este corelată VTV cu violența din societate în termeni de cauză-efect (au fost avute în vedere combinațiile posibile)?
 4. Care sunt „vocile” invocate în articol? (au fost avute în vedere diferite categorii, cum ar fi: *expertul, legiuitorul, educatorul, părintele etc.*).
 5. Se fac aprecieri de valoare asupra VTV? În numele căror instanțe? (cu sub-itemii: *legi morale, etica presei, instanțe religioase, instanțe științifice, considerente personale*).
 6. Are loc o contextualizare în amonte a VTV? (VTV apare ca reflex al..., este cauzată de...?).
 7. Are loc o contextualizare în aval a VTV? (VTV generează/determină /cauzează...?).
 8. Sunt citate surse? Care?
 9. Cu ce este asociată VTV atât ca sintagmă (adejective folosite), cât și ca fenomen social?

8. REZULTATELE CERCETĂRII.

LOCUL SUBIECTULUI VTV ÎN ECONOMIA PLATFORMEI ZIARE.COM

Dacă avem în vedere cele cinci mari rubrici după care este indexată informația pe platforma *ziare.com* (Actualitate, Politic, Business, Sport și Life Show), articolele care cuprind, ca temă principală sau conexă, violența televizuală sunt majoritare (31) în rubrica Actualitate, urmate de 12 în rubrica Politică și 8 în cea de Life Show (vezi *Tabelul nr. 1*)⁸. Analizând tipul de enunțare din fiecare titlu, observăm că pe primul loc, cu 27 ocurențe, se află propozițiile asertiv-enunțative, specifice mai degrabă unor teme clasate ca reprezentând „Actualitatea”. Dintre acestea, 11 sunt eliptice de predicat, conotând un efect de depeșă/telegrafic (multe dintre ele fiind într-adevăr preluate de la agenții de presă). Într-unul din cele

⁸ Tabelul cuprinde: titlul, autorul, data apariției, numărul de citiri/accesări ale articolului, rubrica în care este plasat și o analiză enunțativă a titlului. Ordonarea în tabel am făcut-o după numărul de citiri/accesări.

16 cazuri de aserțiuni complete, avem de-a face cu o aserțiune negativă cu valențe imperativ-acționale („Televizorul nu-și are locul în dormitorul copiilor” înseamnă „Scoateți televizorul din dormitorul copiilor!”). Pe al doilea loc, cu 12 cazuri, se află titlurile formulate sub forma unor sintagme, majoritatea descriptiv-explicative, una singură fiind de tip enumerativ („*Breaking News*, Ediție specială” care vorbește despre devalorizarea acestor sintagme într-o presă care stă sub semnul spectacularului). În 6 cazuri avem titluri sub forma unui discurs raportat, mai exact, sub forma unei citări cu sursă atribuită; în general sunt citate aserțiuni ale unor experți. Avem, de asemenea, patru titluri sub formă interogativ-dubitativă (trei dintre ele sunt întrebări retorice, specifice editorialelor și articolelor de opinie/atitudine; de notat că două dintre ele fac referiri la desene animate). Pe ultimul loc, cu două apariții, sunt titlurile cu formă imperativă, specifice articolelor de „*life style*”, chiar dacă, *de facto*, unul este plasat la rubrica „Actualitate” (acesta are chiar un dublu imperativ în titlu, alături de „stop”, ca marcă prin excelență a imperativului). Din cele 51 de articole, 24 au avut ca temă centrală violența televizuală, 27 având-o doar ca temă secundară/conexă.

Tabelul nr. 1

Date despre corpus: analiza titlurilor

Titlul articolului	Autor	Data	Citiri	Rubrica	Tipul de enunț din titlu
<i>Porno-violența în școlile din România</i> [1]	Sursa: Ioana Ene	2008.03.09	15 269	Politic > Politică > Știri politice	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>O involuție periculoasă</i> [2]	Sursa: Constantin Răcaru	2010.04.05	6 193	Politic > Politică > Referendum	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Popeye Marinarul, interzis copiilor</i> [3]	Sursa: ziare.com	2008.07.17	4 639	<i>Life Show</i> > Magazin > Cercetare	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Breaking News, Ediție specială</i> [4]	Sursa: Iulian Leca	2009.02.02	4 630	Politic > Politică > Știri politice	Sintagmă enumerativă
<i>La 16 ani, snopită în bătaie pentru a pune filmul pe YouTube</i> [5]	Sursa: ziare.com	2008.04.10	4 387	Actualitate > Internațional > Știri externe	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Opinii: ni se pregătește Legea băgării pumnului în gură?</i> [6]	Sursa: ziare.com	2010.08.22	3 950	Politic > Lia Olguța Vasilescu > Știri Lia Olguța Vasilescu	Interogativ-deliberativ
<i>Înjurătura politică la români</i> [7]	Sursa: Mădălina Mitan	2010.02.18	3 617	Politic > Politică > Știri politice	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Mircea Badea are cea mai violentă emisiune TV</i> [8]	Sursa: ziare.com	2010.03.11	3 482	Actualitate > Mircea Badea > Antena 1	Propoziție asertiv-enunțiativă

<i>Unde sunt desenele animate de altădată?</i> [9]	Sursa: Irina Olteanu	2009.03.14	3 307	<i>Life Show</i> > <i>Life style</i> > Experiment	Interrogativ-deliberativ
<i>Opinii: pumnul în gură și înjurătura în trafic și la televizor</i> [10]	Sursa: Constantin Răcaru	2011.01.09	3 218	Actualitate > Știri > Violență	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Mineriada lui Cozma de la televizor</i> [11]	Sursa: Iulian Leca	2011.02.07	3 149	Politic > Traian Băsescu > Președinte	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Mircea Badea, amendat de CNA pentru limbaj vulgar</i> [12]	Sursa: ziare.com	2009.01.08	3 062	Actualitate > Mircea Badea > În gura presei	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Inepta încălcare a libertății presei</i> [13]	Sursa: Ioana Ene	2008.06.26	2 963	Politic > Traian Băsescu > Știri Traian Băsescu	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Cercul vicios al violenței</i> [14]	Sursa: Constantin Răcaru	2010.03.05	2 782	Politic > Politică > Știri politice	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Bărbații chiar văd femeile ca pe niște obiecte</i> [15]	Sursa: Alexandra Sandu	2009.02.16	2 604	<i>Life Show</i> > Magazin > Cercetare	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Justiția la televizor</i> [16]	Sursa: Ioana Ene	2009.02.25	2 501	Politic > Politică > Știri politice	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Psihologul Ziare.com: Televizorul, o sursă de stres pentru copiii mici</i> [17]	Sursa: Livia Stroie	2009.12.02	1 818	Actualitate > Școală > Învățământ	Citare cu sursă atribuită; propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Un deputat PNL a vorbit în plen despre Mickey Mouse și Pluto</i> [18]	Sursa: ziare.com	2010.02.02	1 745	Politic > PNL > Știri PNL	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Adomniței dă vina pe presă și pe părinți pentru violențele din școli</i> [19]	Sursa: ziare.com	2008.03.29	1 404	Actualitate > Cristian Adomniței > Ministrul educației	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Expoziție despre violența din desenele animate</i> [20]	Sursa: ziare.com	2008.10.03	1 362	<i>Life Show</i> > <i>Life style</i> > Experiment	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Pro TV, amendat cu 5 000 de lei din cauza unui film</i> [21]	Sursa: newsIN	2009.07.09	1 329	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Ministerul Educației dă vina pe presă pentru violența din școli</i> [22]	Sursa: ziare.com	2008.05.22	1 321	Actualitate > Cristian Adomniței > Știri	Propoziție asertiv-enunțiativă

<i>Sfatul psihologului: Copilul meu și televizorul</i> [23]	Sursa: Psiholog Cristina Călărășanu	2009.12.16	1 308	Life Show > Viață sănătoasă > Sănătate	Citare cu sursă atribuită; sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Nu-ți lăsa copilul la televizor!</i> [24]	Sursa: Lăcrămioara Brecea	2009.08.11	1 301	<i>Life Show</i> > <i>Life style</i> > Întâlniri	Imperativ
<i>Posturile de desene animate difuzează violență mai frecvent decât restul televiziunilor</i> [25]	Sursa: ziare.com	2009.01.22	1 276	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>CNA, despre violența din desenele animate: E o latură întunecată în fiecare</i> [26]	Sursa: ziare.com	2010.02.03	1 253	Actualitate > Media > Mass-media	Citare cu sursă atribuită; propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Desenele animate îi fac pe copii să fie agresivi</i> [27]	Sursa: Livia Stroie	2009.03.06	1 234	Actualitate > Școală > Învățământ	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Copiii români învață de la TV despre violență și sexualitate</i> [28]	Sursa: Irina Olteanu	2007.06.12	1 210	Actualitate > Naționala României > Știri	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Televiziunile din România, performere la violență</i> [29]	Sursa: ziare.com	2009.06.11	1 189	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>TVR, Antena 1 și Prima TV, amendate de CNA</i> [30]	Sursa: newsIN	2009.04.30	1 140	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Presa manipulează și e dominată de interese politice, se afirmă într-un studiu AMP</i> [31]	Sursa: ziare.com	2008.07.09	1 139	Actualitate > Știri > Fraudă	Citare cu sursă atribuită; propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Televizorul nu își are locul în dormitorul copiilor</i> [32]	Sursa: Livia Stroie	2009.03.31	1 029	Actualitate > Școală > Învățământ	Propoziție asertivă negativă (cu valențe imperative)
<i>Amenda CNA pentru imaginile violente cu Eugen Preda bătut</i> [33]	Sursa: newsIN	2009.04.28	980	Actualitate > Media > Mass-media	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Big Brother pentru copii, un show violent care exploatează minori</i> [34]	Sursa: Alexandra Bărbulescu	2009.02.04	965	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat

<i>Reclama unui film cu Angelina Jolie a fost interzisă în Marea Britanie</i> [35]	Sursa: Andreea Ghinea	2009.03.18	952	<i>Life Show</i> > Angelina Jolie > Filme	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Ce vor românii?</i> [36]	Sursa: Adriana Toma	2009.05.12	932	Politic > Politică > Știri politice	Interrogativ-deliberativ
<i>Mircea Toma: Susțin cenzura în presă, dacă ea vine din partea opiniei publice</i> [37]	Sursa: ziare.com	2008.07.08	840	Actualitate > Știri > Fraudă	Citare cu sursă atribuită; propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Jocurile video ar trebui clasificate ca și filmele</i> [38]	Sursa: ziare.com	2008.03.27	785	Actualitate > Social > București	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Scooby Doo și Batman, prea violente pentru copii?</i> [39]	Sursa: Valentin Dimitriu	2009.11.09	722	<i>Life Show</i> > Magazin > Cercetare	Interrogativ-deliberativ
<i>Un băiat de 16 ani s-a sinucis din cauza televizorului</i> [40]	Sursa: ziare.com	2010.02.12	696	Actualitate > Știri > Fraudă	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Românii de la oraș se informează cu încredere de la televizor</i> [41]	Sursa: ziare.com	2008.07.08	685	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Editorial: Pactul pentru violență</i> [42]	Sursa: Cristian Mihai Chis	2008.03.27	685	Politic > Politică > Lege	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>CNA interzice televizorul copiilor</i> [43]	Sursa: Ovidiu Draghia	2007.09.04	677	Actualitate > Social > București	Propoziție asertiv-enunțiativă
<i>Magazinul unui român, incendiat în Italia</i> [44]	Sursa: ziare.com	2009.02.18	618	Actualitate > Diaspora > Diaspora română	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Reality show-uri violente sau sexy, difuzate numai după ora 23⁰⁰</i> [45]	Sursa: newsIN	2009.04.02	567	Actualitate > Media > Mass-media	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Sexualitatea prin intermediul lumii TV</i> [46]	Sursa: ziare.com	2009.06.20	525	Actualitate > Media > Mass-media	Sintagmă descriptiv-explicativă
<i>Prea multă violență la TV, spun 60% dintre copii</i> [47]	Sursa: Agerpres	2009.06.10	504	Actualitate > Social > București	Citare cu sursă atribuită; propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Agresivitatea băieților este influențată de programele TV</i> [48]	Sursa: Elena Enache	2007.11.05	436	Actualitate > Social > București	Propoziție asertiv-enunțiativă

<i>România, „fruntașă” la capitolul violență în televiziune [49]</i>	Sursa: Agerpres	2010.03.10	305	Actualitate > Naționala României > Știri	Propoziție asertiv-enunțiativă eliptică de predicat
<i>Diminuează efectul negativ al televizorului: Spune stop violenței TV [50]</i>	Sursa: Sursa: ziare.com	2010.10.17	271	Actualitate > Media > TV	Imperativ (dublu)
<i>Doar 32% dintre părinți decid la ce emisiuni se uită copiii lor [51]</i>	Sursa: Irina Olteanu	2007.12.19	167	Actualitate > Social > București	Propoziție asertiv-enunțiativă

9. TEMELE ABORDATE

Prima tipologie care se poate face cu privire la problema violenței televizuale este cea dintre violența reală și cea ficțională, altfel spus, între cea care reprezintă un act de violență petrecut ca atare în realitate (sau întâmplat chiar atunci, în cazul dezbaterilor televizuale) și cea care pune în scenă, într-un registru ficțional, pe baza unui scenariu, un act de violență. Articolele analizate de noi au fost, din această perspectivă, echilibrate, 14 dintre ele tratând violența de tip real și tot atâtea violența de tip ficțional (de menționat însă că, în acestea din urmă, o mare parte tratează despre violența din desenele animate). De asemenea, 8 articole au tratat ambele teme, iar în 15 nu se specifică la care tip de violență se referă. Între articolele care se referă (și) la violența ficțională, multe tratează despre violența din desenele animate, ca fiind un domeniu cu atât mai periculos, cu cât, prin definiție, este destinat copiilor. Anticipând rezultatele analizei, vom spune că regăsim și în aceste articole tonul alarmat și alarmist din restul corpusului, o viziune aproape fatalistă cu privire la violența televizuală, căreia i se clamează existența, cu minime încercări de diminuare a efectelor (inclusiv prin problematizarea lor, dincolo de litanii declarative) sau de propunere de soluții practice. Vom cita *in extenso* dintr-un articol care ni se pare ilustrativ din acest punct de vedere, el fiind o veritabilă întrupare a locurilor comune ale discursului despre violența mediatică și un exemplu de argumentare sofistică, articol care, deși, prin parafraza din titlu, trimite la Villon („Unde sunt desenele animate de altădată?”), prin tonalitatea de ansamblu trimite la drobul de sare din povestea lui Creangă.

„Copiii din ziua de azi se uită la desene animate cu urâtenii care se strâng de gât, scuiță, se scobesc în nas și alte scârboșenii. Sunt obligați să facă asta pentru că nu alte opțiuni. Rareori mai vedem un desen animat de la care să învățăm ceva bun. Desenele animate au început să conțină tot mai multă violență, ajungând s-o

depășească pe cea din filmele artistice. Mentea copilului ce le vizionează nu mai este umplută de vise și speranțe, râsete și zâmbete. Subconștientul lui este umplut de ură, răzbunare, dorință de dominare și setea de putere.

Desenele animate difuzate acum nu sunt bune la nimic, n-au niciun scop educativ, ba din contra, distrug psihicul copiilor, îi predispun la acțiuni similare pseudoeroilor elogiați. Până nici oamenii mari nu rezistă să se uite la ele.”

A doua tipologie „uzuală”, în ceea ce privește subiectul violenței mediatice, o reprezintă împărțirea dintre violența de tip fizic, verbal, psihologic, social, sexual și economic. Conform acesteia, articolele sunt fie prea ample, fie prea restrânse, puține fiind cele care fac referire la un singur fel de violență. Astfel, 22 de articole nu fac nicio referire la acest aspect, vorbind *in abstracto* despre „violetența televizuală”, în timp ce în 18 articole se fac referiri, dar la mai multe tipuri de violență. De asemenea, în 7 articole se face referire explicită la violența de tip fizic și, în câte un articol, la cea de tip verbal, sexual, social și psihologic.

Trecând de la tipologiile „clasice” la tematizarea concretă în care apare⁹, în articolele analizate, problema violenței televizuale, observăm (vezi *Tabelul nr. 2*) că pe primul loc (cu 15 cazuri) apar referirile la **conținutul** violent al programelor sau al canalelor de televiziune. Astfel, aceste articole sunt determinate de multe ori de lansarea unui studiu, din care sunt preluate câteva note, strict în registrul informativ, în cadrul articolului. Anticipând analiza, vom spune că e vorba de articolele cu cea mai slabă contextualizare a temei violenței televizuale, singurul lucru care ne este spus fiind cantitatea acesteia (cu excepția unei referiri la modul de mediatizare, cu eludarea consecințelor; vezi primul citat din tabel). Acestea sunt urmate de articolele cu referiri la studii și teorii despre efectele sau urmările violenței mediatice (14 articole), la egalitate cu sesizări, inițiative ale unor persoane publice/organizații (de aici sau din alte țări). Deși în număr relativ mare (14), acestea din urmă nu ne îndreptățesc la o viziune optimistă asupra acțiunilor concrete, a unei atitudini civice față de această problemă, cel puțin nu în spațiul nostru, unde sunt puține astfel de acțiuni la care se face referire în articole; cele mai multe sunt referiri la alte spații sau... „declarații politice”.

O pereche importantă de sub-itemi ai analizei au fost **E** și **F** de la primul punct, cei despre evenimente reale de violență la care se ajunge în urma vizionării VTV și evenimente de violență reală care au fost ulterior mediatizate, dând fenomenul de violență televizuală. În primă instanță, când am construit grila, deși le-am gândit pereche, nu ne imaginam că le vom întâlni corelate în cadrul articolelor, lucru care s-a întâmplat. Astfel încât, am decis să construim un alt item, în care să „prindem” în mod specific articularea celor două, ca mod de punere a

⁹ Revenim cu mențiunea că la acest item au putut fi până la trei înregistrări pe articol (au fost cazuri în care nu a existat decât o înregistrare, adică doar într-o singură tematizare a fost pusă problema, cele mai multe cazuri fiind însă de tematizare multiplă); astfel se explică de ce suma frecvențelor din *Tabelul nr. 2* este mai mare decât 51).

problemei; este vorba de itemul **J**, în care am subsumat problematizarea circularității violenței televizuale (excesul/proasta mediatizare a violenței reale, care duce la rându-i la violență). Dintre cele trei situații, cel mai des apare în presa scrisă studiată de noi referirea la evenimente de violență reală televizate (12 situații), urmate, la egalitate, cu 5 apariții, de evenimente reale care au la bază violența mediatică și de tematizarea violenței televizuale sub formă circulară („*cercul vicios al violenței*” este chiar un titlu din corpusul nostru, care ne-a inspirat denumirea sub-itemului). O altă pereche de teme avută în vedere era subsumată „legiutorului” (titlu mai degrabă generic, căci am „numărat” aici inclusiv inițiative ale unor miniștri, parlamentari și mai ales membri ai consiliilor de reglementare în audiovizual, CNA, în cazul României) și aveau în vedere fie sancțiunile date de acesta (**C**) fie proiectele legislative inițiate (**D**).

În primul caz, avem 10 astfel de articole, față de numai 5 care urmăresc ca printr-o legiferare să reglementeze oarecum problema. Am putea spune că violența televiziunii intră mai degrabă în logica sancționării (*post factum* așa cum precizează un membru al CNA-ului într-unul dintre articole) și nu face obiectul unor preocupări de „rezolvare” a problemei (din cele 5 articole care vizează legiferarea, 4 se referă la situații din alte țări).

Tabelul nr. 2

Analiza articolelor în funcție de tema abordată (frecvențe și exemple)

	Tema	Exemple din text	Frecvența
B	Studii despre conținutul violent al unor programe/canale	„Problema este că personajele au comportamente riscante și violențe care nu sunt niciodată urmate de consecințe negative” [39], „Posturile Pro TV, Antena 1, Antena 3 și OTV sunt pe primele locuri în mai multe clasamente ale violenței, prezentate pe micul ecran, potrivit unui studiu” [8], „Potrivit acesteia, nivelul violenței din desenele animate a atins cote alarmante ...” [18].	15
A	Studii sau teorii despre efecte și urmări ale VTV	„47% dintre copiii cu vârste cuprinse între 11 și 15 ani învață despre sexualitate de la televizor și 54% dintre copiii cu aceeași vârstă învață de la TV lucruri despre violență” [28], „Am găsit dovezile unei corelații între numărul orelor petrecute în fața televizorului și rata rănilor, ce arată că desenele animate și programele TV pot afecta percepția copiilor asupra riscului” [39].	14
G	Sesizări/inițiative ale unor persoane publice/organizații	„Deputatul PNL Cristina Pocora a vorbit în plenul Parlamentului despre pericolul pe care îl reprezintă acualele programe destinate copiilor, din cauza violențelor pe care le promovează” [26], „este necesară și benefică o dezbatere cu comisiile de cultură reunite din Parlament (...) pentru că există foarte multe probleme în conținutul emisiunilor transmise de radiodifuzorii români”, a adăugat membrul CNA” [26], „Pe ecranele televiziunilor românești vor rula trei spoturi, la inițiativa CNA” [43]	14

F	Eveniment violent real care a fost mediatizat	„La începutul săptămânii, o fată de 12 ani a fost tunsă de trei colege mai mari, agresată și arsă cu țigara. Imaginile șocante, care au fost înregistrate chiar de una dintre agresoare, surprind un episod umilitor, șocant și violent, cu protagoniste-eleve, care s-a petrecut la doi pași de școală” [19].	12
C	Sanțiuni date de CNA (sau echivalentul din altă țară) și/sau replici ale canalelor TV	„Consiliul Național al Audiovizualului a sancționat posturile de televiziune care au difuzat subiectul și, evident, imaginile” [19].	10
K	VTV ca problemă ce ține de etica presei / mediatizare neadecvată	„Pledez pentru profesionalism, pentru știrea relevantă, completă și produsă cu bună credință în numele unui interes public” [1]. „Ceea ce nu se știe este că televiziunile nu prea iau aceste filme de pe Internet, ci plătesc bani buni pentru o frumusețe de filmare, în exclusivitate. Copiii sunt pervertiți să stimuleze bătaia și apoi să o filmeze pentru a contribui la profitul unei prese care și-a pierdut până și ultimele urme de moralitate și deontologie, nu doar în raport cu clasa politică” [14].	8
D	Proiecte legislative care se referă la VTV	„Doctorul Pfeffer, care va cere Societății Regale pentru Prevenirea Accidentelor să introducă un sistem de evaluare a gradului de violență din programele TV, după modelul filmelor și emisiunilor” [39], „CNA a hotărât că <i>reality show</i> -urile cu conotație sexuală sau cu un grad mare de violență fizică și psihică vor putea fi difuzate numai în intervalul orar 23–6. Propunerea a fost făcută în ședința de joi a CNA și va fi inclusă în Codul audiovizual” [45].	5
E	Evenimente care pornesc/își au cauza în VTV	„... băiatul care a filmat bătaia unor fete și a trimis-o televiziunilor... Spre deosebire de bătause (...), băiatul a dovedit o mentalitate profund viciată” [14], „Televiziunile promovează aceste atitudini violente cu voluptate. Vorbele și gesturile aprinse sunt vânaute de reporterii și transmise până la obsesie, până ajung să scrijelească șanțuri adânci pe scoarța cerebrală a telespectatorilor. Adugați filmele violente, cele mai prizate, emisiunile de divertisment din ce în ce mai vulgare și mai violente și ele, chiar desenele animate mustind de pumni și vorbe grele și veți avea tabloul complet al bombardamentului la care este supus fiecare român de dimineața până seara, din copilarie până la bătrânețe, indiferent încotro întoarce capul. Și atunci, cum să ne mirăm că și oameni fără spate și conexiuni, deci fără mentalitatea de intangibili, oameni cu un nivel de trai și o educație decente, se comportă ca niște apucați, în trafic, în familie, pe stradă, oriunde îi apucă pandaliile și pentru orice mărunțiș. Pe zi ce trece devenim un popor tot mai nevrotic, mai violent” [10].	5
H	Sesizări ale unor persoane particulare	„Programul <i>Săptămâna familiei, săptămâna fără TV</i> va avea loc în perioada 22–28 noiembrie 2010. <i>Stop violenței TV</i> este mottoul sub care se va desfășura acțiunea, portalul www.zibo.ro propune ca în săptămâna 22–28 noiembrie să se închidă acest canal de informare în masă” [50].	5

J	Corelarea lui E și F într-un „cerc al violenței”	„... presa are vina ei pentru recrudescența acestor cazuri. Pornografia și violența, mai ales cele din școli, au un succes nebun, fac audiențe spectaculoase și se obțin ușor. Arareori prezentarea lor depășește nivelul constatativ și coboară către cauze. ...Este o ipocrizie la limita nerușinării să te arăți îngrijorat de un fenomen pe care-l promovezi cu ferocitate, cu ochii pe propriile audiențe. Departe de mine vreo pledoarie pentru cenzură...” [1], „Mediatizarea violenței generează o violență și mai mare. Tinerii sunt mai violenți, inclusiv pentru că sunt îndopați cu violență de dimineața până seara. Știrile sunt îmbibate cu sânge și pline de grozăvii, din filme zboară gloanțe, grenade, lovesc săbii, pumni, picioare” [14].	5
I	Altele		2

La „altele” am inclus două cazuri în care se vorbește (vocea psihologului) despre situația de televizionare a copiilor foarte mici și în care televizorul este văzut ca sursă de violență nu prin conținutul violent transmis, ci în sine, prin succesiunea de stimuli audio-video. Dat fiind că este unul dintre nivelurile la care se poate vorbi despre violența televizuală conform lui Tisseron (vezi *supra*), am considerat că este necesar să fie amintite aceste două cazuri.

10. „VOCILE” INVOCATE

Pentru a putea înțelege modul de mediatizare a acestei probleme, ne-a interesat care sunt „vocile” invocate, altfel spus, în ce măsură discursul este plasat într-o sferă sau alta: cea științifică/profesionistă, unde regăsim vocea „expertului”/expertiza, cea domestică, vocea părintelui, cea juridică, vocea legiuitorului etc. Rezultatele cercetării au arătat că, de cele mai multe ori, se preferă apelul la discursul de tip expertiză, cu 23 de cazuri, din care de 11 ori se aude vocea psihologului („doctorul Karen Pfeffer, lector la Universitatea Lincoln din Marea Britanie și consilier internațional al Organizației Mondiale a Sănătății” sau: „a declarat psihologul Cristina Călărășanu”), de 8 ori cea a sociologului („indică un studiu realizat de Metro Media Transilvania, comandat de Consiliului Național al Audiovizualului (CNA)”) și de 2 ori cea a polițistului. Preferința pentru abordarea psihologizantă a problemei, în defavoarea abordării sociologice, se datorează atât laturii factuale (au fost mai multe abordări ale problemei violenței televizuale cu instrumente psihologice), cât și unei limitări de perspectivă în problematizarea acestui subiect, limitări căreia îi cad pradă articolele analizate de noi, caracterizate printr-o mare doză de conformism la nivelul discursului. O altă voce des invocată (de 11 ori) este cea a legiuitorului: „Senatorul PSD Olguța Vasilescu a anunțat că lucrează la o lege care a cam produs fiori...”, „Doi dintre membrii CNA, Radu Teodorescu și Constantin Duțu, au afirmat că nu doresc difuzarea spoturilor, conform

Mediafax. În opinia lor, filmulețele sunt violente și pot influența negativ copiii. Răsvan Popescu a explicat că această campanie se adresează părinților, nu copiilor”, sau „Copiii români au nevoie de desene animate cu personaje-eroi care nu promovează violența, precum Mickey Mouse, Minnie sau Pluto, a declarat, marți, deputatul PNL Cristina Pocora, în sesiunea de plen dedicată declarațiilor politice”.

Această preferință de mediatizare, în contrapondere cu vocea evasineauzită a părintelui și a copilului, evocate doar de două ori fiecare, denotă o viziune exterioară asupra problemei, neasumare civică, deresponsabilizare. Altă voce invocată (de 4 ori) este cea a „jurnalistului” (altul decât autorul/naratorul), confirmând intertextualitatea ce caracterizează presa actuală. În trei cazuri (în editoriale) discursul este unul extrem-asumat, singura voce care se face auzită fiind cea a autorului, care își asumă explicit părerile/perspectiva pusă în joc.

11. CONTEXTUALIZAREA VIOLENȚEI

„Pornografia și violența, mai ales cele din școli, au un succes nebun, fac audiențe spectaculoase și se obțin ușor. Arareori prezentarea lor depășește nivelul constatativ și coboară către cauze” (Ioana Ene). Așa cum observă un editorialist al platformei ziare.com, a vorbi în presă despre violență reprezintă cheia succesului. De aceea, de multe ori în televiziune se alege calea cea mai simplă de a face audiență, prin prezentarea aproape picturală a violenței, fără nicio urmă de analiză contextuală. Dacă același lucru se întâmplă și atunci când subiectul violenței (circumscriș la violența televizuală) este preluat în discursul presei scrise a fost întrebarea pe care ne-am pus-o atunci când am pornit la analiza acestui item. Căci, dacă violența garantează audiența, contextualizarea ei garantează un jurnalism de calitate.

Acest item a fost construit pe mai multe axe, urmărindu-se, de principiu, cu ce este asociată VTV, dacă și cum este evaluată, dacă este poziționată pe o axă cauzală, altfel spus, dacă și cu ce este corelată în amonte și în aval.

Astfel, în general (32 articole), nu avem o corelație clar exprimată între VTV și violența din societate, în sensul unei cauzalități, de o parte sau de alta. Atunci când avem corelație între cele două, de cele mai multe ori aceasta apare sub forma circularității (VTV este o reflectare a celei sociale și o determină la rândul ei), în 7 cazuri, urmată, în 6 cazuri, de considerarea violenței sociale o urmare a celei televizuale, în 5 cazuri fiind înregistrată situația inversă. Într-un singur caz apăreau cele două cauzalități, necorelate însă într-o viziune circulară.

Într-un alt item am urmărit nu neapărat o relație cauzală, ci chiar o relație de asociere (în orice sens; dacă erau mai multe astfel de asocieri într-un articol, era luată în considerare cea mai puternică) între violența televizuală și alte forme de violență din societate, aplecându-ne în special asupra școlii, familiei și politicii; tot ce nu se încadra în aceste trei categorii, era trecut la „alte forme de violență socială”. Cele mai multe cazuri, 7 la număr, au fost de asocieri cu violența (din) politică, urmate de asocierea VTV cu violența din școală (6 cazuri) și cu violența

din familie, în două cazuri. În 29 de cazuri nu aveam nicio asociere, iar în alte 7 cazuri există o asociere a VTV cu violența socială, fără însă ca aceasta să îmbrace vreo formă specifică.

Așa cum spuneam, ne-a interesat plasarea, în discursul presei scrise, a violenței televizuale pe o axă a determinărilor, pentru a putea distinge un înainte și un după, o corelare a violenței televizuale în amonte și una în aval. Variabilele pe care le-am avut în vedere au fost construite în mod mixt, pe de o parte *a priori*, în urma consultării literaturii de specialitate (care vorbește, spre exemplu, de globalizarea culturală – sau uneori chiar de „americanizare” – ca factor determinant al violenței televizuale)¹⁰ și, pe de altă parte, *a posteriori*, după o trecere în revistă inițială a corpusului. Astfel, au fost avute în vedere, după o preliminară „cernere” a situațiilor în care avem de-a face cu o plasare pe axă, de restul situațiilor, următoarele variante¹¹: violența televizuală este cauzată de/apare ca reflex al și/sau determină/cauzează: violență în societate, lipsa valorilor, o presă de proastă calitate, pierderea rolului tradițional al școlii, pierderea rolului familiei, pierderea rolului bisericii, sărăcia, globalizarea culturală, altceva (ce?).

Așa cum se prefigura situația, din analiza itemului trecut, în cele mai multe dintre cazuri (30 la număr) nu avem o corelare în aval a violenței televizuale, altfel spus, nu apare nicio referire la cauzele care o determină sau la fenomenele declanșatoare. Atunci când aceste referiri apar, în cele mai multe cazuri (17), „vina” pentru VTV o poartă presa de proastă calitate, care mediatizează excesiv și neprofesionist cazurile de violență din societate. Urmează apoi: violența din societate, care este văzută ca fiind cauză/determinant al VTV în 16 cazuri și, în proporție mult mai mică, lipsa de valori din societate (4 cazuri), pierderea rolului școlii (3 cazuri), sărăcia (2 cazuri) și, cu câte un caz fiecare, pierderea rolului familiei și globalizarea culturală.

Tabelul nr. 3

Ilustrări ale cauzelor/fenomenelor care preced și determină violența televizuală

Sub-itemi	Citate ilustrative din articole
Pierderea rolului familiei	„Primul clip, lansat luni, prezintă o scenă în care micuțul este victimă a efectelor televiziunii, atunci când părinții dorm. Spotul va fi difuzat timp de circa șase săptămâni și se numește <i>Somnul părinților naște monștri</i> [43]; mulți dintre elevi nu vorbesc cu părinții lor, membrii familiei trăind practic vieți separate în aceeași casă... Copiii în vârstă de patru ani se uită ore întregi la televizor și nu se întâlnesc cu părinții lor decât la masă” [32].
Presa de proastă calitate	„Cred că este responsabilitatea majoră a radiodifuzorilor, a redactorilor, a producătorilor și, nu în cele din urmă – vorbim despre alte categorii de emisiuni – a jurnaliștilor” [26].
Globalizare culturală	„Dacă emitentul programului este de pe teritoriul altui stat, atunci procedurile sunt laborioase” [26].

¹⁰ Trebuie să spunem că itemii „teoretici” aproape că nu au fost regăsiți în corpusul nostru de analiză.

¹¹ Privite neexclusiv, ci sumativ; la limită, ar fi putut fi întâlnite toate situațiile.

De menționat că, atunci când este adusă în discuție lipsa de valori, fie că este vorba de cauză declanșatoare a VTV, fie de urmarea acesteia, sunt avute în vedere mai ales valorile civic-politice, iar nu valorile morale.

După difuzarea VTV, urmările acesteia sunt prezentate, așa cum reiese din articolele analizate, în mai multe cazuri decât sunt prezentate cauzele, și anume în 24 de cazuri. Atunci când sunt problematizate urmările violenței televizuale, situația arată ca în *Tabelul nr. 4*.

Tabelul nr. 4

Ilustrări ale urmărilor/fenomenelor care succed violența televizuală

Cod	Sub-itemi	Citate ilustrative din articole	Frecvențe
O	Nu se aplică		27
A	Violența în societate	Văzul într-o manieră inedită, ca problemă de sănătate publică [desenele animate violente] pot afecta percepția copiilor asupra riscului” care duce la creșterea „ratei răniilor” [39].	17
B	Degradarea/lipsa valorilor	„Ce văd românii la parlamentari, de ani de zile? Comportament necivilizat, limbaj adesea colorat, violent, chiar obscen. Astea sunt modelele românilor, asta văd românii și asta fac” [6], „Copiii răspund obraznic, folosesc limbaj obscen, sunt agresivi și au comportamente sexuale inadecvate” [32].	11
C	Presă de proastă calitate	„Canalele TV să informeze și să critice obiectiv Puterea. Repet: să critice, nu să calomnieze, nu să amenințe, nu să incite la ură și violență” [6].	7
D	Pierderea rolului școlii	„Profesorii observă schimbările de comportament la copiii care se uită mult la televizor” [32].	5
E	Pierderea rolului familiei	„Dacă ai un televizor în fiecare cameră, e posibil să îți distrugi familia” [32].	3
I	Altceva		2

Legat de ideea de contextualizare a VTV, observăm, mai ales atunci când este tratată violența ficțională și când este indicat ca victimă sigură copilul (vezi mai jos), tendința de a corela între diferitele medii, legând televizorul de internet și de jocurile video și plasându-le de partea „răului”, spre deosebire de „carte”/lectură, prin excelență bună (plasată, paradoxal, de partea „naturii” bune, în opoziție cu „civilizația” media, rea). Astfel, în *Diminuează efectul negativ al televizorului: spune stop violenței TV!* ni se spune: „Televizorul și calculatorul au ajuns inamici ai copiilor. Cei mici sunt fascinați de ecranul pătrat și colorat. Cititul nu se mai află în programul unui copil. Acum, cărțile se găsesc și în format electronic, orice informație poate fi sustrasă de pe internet. Atras de cantitatea de

informații și de jocuri, prichindelul nu se mai bucură de natură. Uită să se joace¹² cu ceilalți copii și astfel devine o victimă a calculatorului”.

12. EVALUAREA ȘI EFECTELE VIOLENȚEI TELEVIZUALE

Așa cum am menționat în partea introductivă a articolului, despre violența mediatică s-a vorbit, și nu de puține ori, în termeni de catharsis. De asemenea, este binecunoscut rolul personajului negativ în povești, dovedindu-se eșecuri răsunătoare încercările de a „scoate” din piesele de teatru ale lui Shakespeare actele de violență. În această perspectivă, ne-a interesat dacă acest tip de problematizare apare inclusiv în articolele studiate de noi. Altfel spus, am încerca să vedem dacă violența televizuală este evaluată sau nu, iar dacă da, cum anume și în numele cărui principiu (moral, de etică a presei, religios, științific, ori din considerente personale).

Ca o constatare generală, atunci când sunt citate studii despre conținutul de violență (fie în sine, în urma unei monitorizări, fie ca nivel de violență receptat de public, în urma unei cercetări de opinie), știrea este lipsită de orice contextualizare. Nu se spune decât că violența este la un anumit nivel, fără să se explice în ce măsură acest lucru este rău, bun, mai rău sau mai bun decât în alt moment sau în alt spațiu cultural, determinat de ceva sau că determină, la rândul lui, altceva. Această constatare ne-a fost prilejuită de articolele *Posturile de desene animate difuzează violență mai frecvent decât restul televiziunilor*, *Prea multă violență la TV, spun 60% dintre copii*, *România – frunzașă la capitolul violență în televiziune* sau *Mircea Badea are cea mai violentă emisiune TV*.

În 24 de articole VTV este evaluată, iar atunci când se întâmplă acest lucru, discursul este în unanimitate unul negativ; în niciun articol studiat de noi nu se problematizează acest aspect, nu se vorbește de valențele pozitive ale violenței mediatice, toate studiile de acest tip fiind cu desăvârșire eludate din discursul presei. „Jurnaliștii reflectă oare un fenomen real, sunt ei bine informați? Din păcate nu. Se pare că ei mai mult prezintă o oglindă în care se proiectează temerile părinților. Căci ce cale poate fi mai potrivită pentru succes decât să mergi în sensul

¹² Amintim în treacăt disprețul total pentru coerență în argumentare, de care dau dovadă aceste articole: pe de o parte este deplănsă lipsa de activitate ludică a copiilor (jocurile uitate), după ce, câteva cuvinte mai sus, este înfierat jocul în forma „jocurilor video”; la fel, se deplânge lipsa de interes pentru lectură, care însă se transformă în „sustragere”, atunci când cartea apare în variantă electronică. Pentru a contrabalansa această viziune optimistă asupra cărții în sine, ca obiect, trebuie spus că una dintre cărțile foarte „gustate” de către copii este *Cum să devii vampir* (Amy Gray, Editura Egmont, 2010), a cărei descriere, pe un *site* de cumpărare, sună în felul următor: „Un ghid incisiv pentru morții vii în devenire! Descoperă secretele nemuritorilor, de la cum să fii transformat până la cam ce poți face o eternitate. Asta nu înseamnă că nu vei afla: – Cum să-ți anunți familia; – Cum să te porți în lumea misterioasă în care vei pătrunde; – așa da – așa nu – în relația de cuplu cu un muritor. ALEGE NEMURIREA. ÎMBRĂȚIȘEAZĂ ÎNTUNERICUL. DEVINO VAMPIR” (<http://www.pravaliacucarti.ro/carti-pentru-copii-352/cum-sa-devii-vampir-amy-gray-27945>)

așteptărilor cititorului sau telespectatorului, să-i confirmi fricile... chiar dacă riști să i le mărești? Studiile calme și nuanțate sunt ignorate”, observă și Tisseron (2010, 30).

Principiile în numele cărora este stigmatizată de fiecare dată violența sunt relativ diverse, fiind invocate în proporții egale¹³ principiile morale și cele „științifice” („studiile arată...”, „s-a constatat că...”, „cercetătorii afirmă...” fiind formulele care introduc această validare a aprecierilor), cu câte 7 ocurențe fiecare. De 5 ori au fost invocate motivații ținând de etica presei și tot de 5 ori motivația ținea de considerente personale ale autorului articolului sau pur și simplu nu era invocat niciun argument pentru care jurnalistul considera violența televizuală ca fiind eminamente negativă.

Dacă am avut unanimitate de voci în a considera violența televizuală ca fiind un lucru negativ, aceeași unanimitate o regăsim și în modul în care sunt apreciate efectele acesteia. Astfel, în 30 dintre articole sunt aduse în discuție efectele violenței televizuale (în restul articolelor nu se face nicio referire la acest aspect), efecte care sunt privite ca fiind în mod cert negative în 27 de cazuri, în timp ce în trei cazuri, situația era ambiguă, neexistând o clară înclinare a balanței spre un tip sau altul de efecte.

Aceste efecte sunt plasate la nivel psihologic/individual în 14 cazuri, la nivel social la scară națională în 10 cazuri, în timp ce în 5 cazuri nu este specificat niciun nivel de manifestare, deși sunt invocate efecte. Este interesant de amintit un caz în care efectele sunt privite la nivel social, dar la un grup restrâns, bine delimitat, anume unul etnic. Este vorba despre românii din Italia, care suportă efectele VTV; este vorba despre excesiva mediatizare de către presa din Italia a actelor de violență comise de unii cetățeni români, mediatizare ce duce, la rândul-i, la creșterea violenței populației din Italia față de alți imigranți de origine română.

Așa cum am arătat mai sus, la nivelul cercetărilor, doar în ultimul secol problema conținuturilor cu caracter prejudiciabil (unde intră și poveștile violente) a fost analizată în legătură cu copiii ca victime potențiale (alteori, sigure), enciclopediștii, spre exemplu, extinzând acest pericol la nivelul tuturor cetățenilor. Or, în urma cercetării, am observat că uneori avem de-a face cu aceeași perspectivă lărgită și în articolele de presă scrisă studiate, existând cazuri (6) în care adultul, în calitatea sa de cetățean, participant la viața politică a cetății, este văzut ca fiind victimă a VTV. Totuși, preponderent copilul este considerat victima VTV, 29 de articole desemnându-l ca atare. În 6 cazuri victima este văzută indeterminat (un „toată lumea”, global), în 10 cazuri acest item nu se aplică, în cadrul articolului nevorbindu-se de vreo victimă a VTV, iar în două cazuri victima este altceva decât sub-itemii considerați de noi (copil, adult-cetățean, toată lumea).

¹³ Motivarea evaluării a fost „numărată” la nivel de articol, ca și evaluarea, de altfel.

13. PRACTICILE DE MEDIATIZARE

În fine, un ultim punct de interes a fost cel referitor la practicile de mediatizare ale acestui subiect în presa scrisă: sunt de obicei citate sursele? Și, dacă da, care anume? Concluzia a fost că în doar 10 cazuri nu sunt citate sursele, în cele mai multe, 41, fiind respectate regulile de bune practici de mediatizare. Și aici însă avem o altă observație importantă: studiind sursele citate, observăm o puternică intertextualitate legată de acest subiect. Dacă în general (la știri economice, politice etc.), sursele citate sunt, majoritar, agențiile de presă și instituțiile statului care declanșează evenimentul, la articolele despre violența mediatică sursele citate sunt în general alte media (mai exact 12 media autohtone, 9 media străine și 4 citări de *blog-uri/site-uri* cu conținut informativ). Putem să vedem în acest fenomen o confirmare a noului tip de presă, cu „intertextualitate generalizată”: „ziarul de dimineață comentează *talk-show*-ul zilei precedente etc. într-o regresie *ad infinitum* a sindromului „Oglindă, oglinjoară, cine e cea mai frumoasă din țară? – presa care se autocontemplă, autocitează, autopromovează, în loc să privească spre realitate” (Roventă-Frumușani, 2004, 108). Dar nu putem să nu ne întrebăm dacă nu cumva această autocitare, autoreferențialitate, nu este specifică mai mult acestui subiect decât altor subiecte; dacă nu cumva, dincolo de faptul că, de această dată, media este cea care „face evenimentul”, acest subiect reprezintă domeniul de manifestare prin excelență al „autismului” mediatic, prin aceea că se pierde orice sensibilitate cu exteriorul și se cade într-o manifestare repetitivă a unor gesturi familiare, care închid cercul mediatic, prinzând receptorul în el. Slaba contextualizare și închiderea în cercul mediatic, lipsit de o ancorare în aval sau în amonte, într-o lume nemediatică, sunt alte semne ale ideii de mai sus. O observație care vine să confirme cele de mai sus ar fi și aceea că, dacă în cazul știrilor străine pe tema conținutului de violență mediatică, sunt amintite măsuri concrete, de diminuare și/sau control a acesteia prin interzicerea difuzării, prin sistem de clasare a conținutului, prin discuții și expertize etc. (a se vedea articolele *Reclama unui film cu Angelina Jolie a fost interzisă în Marea Britanie* sau *Jocurile video ar trebui clasificate ca și filmele*), în cazul știrilor care privesc realitatea din România, această latură este cvasiabsentă (o singură excepție notabilă în articolul *Reality show-urile violente sau sexy difuzate numai după ora 23⁰⁰*).

Alte surse citate, într-o mai mică măsură, sunt: instituții de cercetare sau experți ai acestor instituții, în 6 cazuri, agenții de presă, în 5 cazuri, persoane sau instituții ale statului, în 4 cazuri.

O altă problemă, corelată cu cea de mai sus, care apare în unele dintre articolele analizate de noi, mai exact, în cele care încearcă o problematizare a fenomenului violenței mediatice de tip real, ar fi aceea a extinderii practicilor de jurnalism odată cu apariția noilor tehnologii de comunicare. Așa cum s-a afirmat de nenumărate ori (Velicu, 2010; Beciu, 2009; Lazăr, 2008), jurnalismul se reinventează odată cu aceste noi instrumente de înregistrare și difuzare a

informației, dar, în același timp, apar probleme de etică și ontologie a presei. Violența socială în forma ei școlară este constitutivă chiar, după unii autori, acestei instituții limitative care este școala; „însă răspândirea camerelor de filmat, incluse în majoritatea telefoanelor mobile, era internetului, ca și foamea de audiență a presei le-au adus (acte de violență școlară – *n.n.*, A.V.) tot mai mult în prim plan, dând impresia că așa ceva nu s-a mai văzut”.

14. MEDIATIZAREA VIOLENȚEI TELEVIZUALE ÎN PRESA SCRISĂ – CÂTEVA CONCLUZII

Cum analiza întreprinsă a fost suficient de detaliată, în final ne vom limita să tragem niște concluzii schematice, încercând să răspundem la întrebarea inițială legată de apariția și modalitatea de manifestare a VTV în presa scrisă. Prima concluzie ar fi aceea că, așa cum a arătat-o corpul nostru, violența televizuală apare, este drept, rareori, ca subiect al articolelor din presa scrisă. Frecvența scăzută se datorează faptului că majoritatea articolelor sunt prilejuate de un eveniment (lansarea unui studiu aici sau aiurea, amenzi/atenționări ale CNA-ului sau ale altei instituții de acest gen din alte spații etc.), subiectul nefiind unul care să suscite interes în sine sau să facă obiectul unei problematizări, dincolo de anumite evenimentizări. De altfel, predomină scriitura de tip „știre/relatare” (cele încadrate îndeobște la „Actualitate”), urmată de editorial, unde întâlnim expertiza formatorilor de opinie în dauna celei tehnice (sunt articole plasate de multe ori sub semnul „Politicului”) și articole de *life style* de tip rețetar (în rubrica „Life Show”).

În ceea ce privește subiectul propriu-zis, dintre cele trei niveluri de analiză de care vorbea Tisseron, mediatizarea analizată de noi privilegiază primul nivel și cel de al treilea, nivelul doi – cel al violențării/agresării telespectatorului prin elemente ce țin de caracteristicile mediului ca atare și nu de conținut – fiind prezent doar în relatarea de după emisiunea TV, de pe platforma *ziare.com*; este vorba de articolul Psihologul *ziare.com*: *Televizorul, o sursă de stres pentru copiii mici*.

Îmbucurător este faptul că, deși minoritară, tratarea subiectului apare ca problemă publică (cu respectarea celor trei presupozii de care am vorbit mai sus). Astfel, la nivel formal par să apară premisele tratării subiectului ca problemă publică. Altfel spus, regăsim: **1.** democratizarea interesului pentru problemă, corelat cu abordarea subiectului de către „elită”, **2.** multiplicarea locațiilor de dezbateră a problemei și **3.** pătrunderea ei în arena mediatică și adoptarea unui discurs mai degrabă conversațional decât tehnic. Totuși, în urma analizei am descoperit că lipsește ceva esențial în mediatizarea acestei probleme, pentru a o impune public. Anume, lipsec: **1.** interesul pentru definirea exactă a problemei, corelată cu abuzul de locuri comune în discursul despre violența mediatică, care generează o unanimitate de voci și deci un consens general (relevant în acest sens este lipsa oricărui articol care măcar să aducă în discuție problema catharsis-ului) și

2. contextualizarea acestei probleme, în cazul specific al societății românești actuale (cu excepția notabilă a mediatizării violenței din societate).

Am spune deci că subiectul violenței televizuale este abordat în presa scrisă în același mod dual în care apar și alte subiecte care, în alte spații culturale, au o anumită istorie: pe de o parte, o preluare exterioară, fără contextualizări care să lege subiectul *hic et nunc*, cu un discurs alarmist și plin de locuri comune. Din această perspectivă, violența mediatică este o problemă pentru noi pentru că este o problemă și pentru alții și, într-o eră a globalizării culturale, nu ne putem permite să nu ne însușim problemele altora; este, forțând puțin nota, un mod de a ne simți „integrați” la nivel mediatic. Pe de altă parte, și în aceasta constă specificitatea relevantă de cercetarea noastră, violența mediatică sub forma mediatizării excesive a violenței din realitate (mai ales a celei din școli și a celei din politică), cu incitare la violență pentru simplul motiv de a o exhiba ulterior, este un subiect pe care jurnaliștii de presă scrisă, mai ales editorialiștii, îl resimt ca pe unul pregnant al societății românești la această dată. Această latură a subiectului are șansa să se constituie ca o veritabilă problemă publică a societății românești, care să scoată jurnalismul dintr-o autocontemplare deșartă, din „autism”, pentru a-l lega într-un mod „benefic” de problemele societății.

BIBLIOGRAFIE

1. ATKIN, C., SAVIN, D.B. și DAY R.C. (1983), *Effects of realistic television violence US, fictional violence on aggression*, în „Journalism Quarterly”, nr. 60/1983, pp. 615–621.
2. BATON-HERVÉ, E. (1999), *Les enfants téléspectateurs. Prénance des représentations médiatiques et amnésie de la recherche*, „Réseaux”, Hermès Science Publications, nr. 92–93.
3. BATON-HERVÉ, E. (2000), *Les enfants téléspectateurs. Programmes, discours, représentations*, Paris, L’Harmattan, 377 p.
4. BECIU, C. (2009), *Percepția europeanizării în instituțiile publice: imaginarul „adaptării” la un nou sistem*, în „Revista română de sociologie”, nr. 3–4, 2009, București, Editura Academiei Române, p. 193–214.
5. CEFĂI, DANIEL (1996), *La construction des problèmes publics. Idefinitions de situations dans des arènes publiques*, în „Réseaux”, nr. 75/1996, CNET.
6. CEFĂI, DANIEL (2007), *Pourquoi se mobilise-t-on ? Théories de l’action collective*, Paris, La Découverte.
7. DRAGĂN, IOAN; ȘTEFĂNESCU, POLIANA; POVARĂ, ALEXANDRA, *Reprezentarea violenței televizuale și protecția copilului*, București, Editura Vanemonde.
8. DRAGĂN, IOAN, et al. (2005), *Despre violența din desenele animate. Studiu comparativ: Fox Kids versus Cartoon Network*, în „Jurnalism & Comunicare. Revista română de științe ale comunicării”, nr. 3/2005, p. 84–89
9. FREEDMAN, J.L. (1984), *Effect of television violence on aggressiveness*, „Psychological Bulletin”, nr. 96, 227–246.
10. FRYDMAN, M. (1993), *Télévision et violence. Bilan et réponses aux questions des parents et éducateurs*, Charleroi, „Éditions Médicales et Paramédicales de Charleroi” (EMPS) et Éditions Médicales Internationales (EMIS), 142 p.
11. GERBNER, G. (1972), *Violence in television drama: Trends and symbolic functions*. In G.A. Comstock, E.A. Rubinstein (Eds.), *Television and Social Behavior: Media Content and Control* (Vol. 1), Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

12. HUESMANN, L.R.; MOISE-TITUS, J.; PODOLSKI, C-L. și ERON, L.D. (2003), *Longitudinal Relations Between Children's Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977–1992*, în „Developmental Psychology”, Vol. 39, No. 2, 201–221.
13. JONES, G. (2000), *Violent Media is Good for Kids*, <http://motherjones.com/politics/2000/06/violent-media-good-kids-0>
14. KRIEGER B. (2003), *La violence à la télévision*, Paris, Editions PUF.
15. LARDELLIER, P., (sous la direction) (2003), *Violences médiatiques. Contenus, dispositifs effets*, Paris, éditions L'Harmattan.
16. LAZĂR, M. (2008), *Noua televiziune și jurnalismul de spectacol*, Iași, Editura Polirom.
17. LEDINGHAM, J.E., LEDINGHAM, C.A., RICHARDSON, J.E. (1993), *Les effets de la violence dans les médias sur les enfants*, http://www.european-mediaculture.org/fileadmin/bibliothek/francais/ledingham_effets/ledingham_effets.pdf.
18. MARTINEZ, A. (Editor), (1992), *Scientific Knowledge About Television Violence*. Ottawa: CRTC Public Affairs.
19. NEL, N. (2003), *La dimension affective des images violentes dans les médias contemporains*, în *Violences médiatiques. Contenus, dispositifs effets* (sous la direction Lardellier, P.), Paris, éditions L'Harmattan.
20. PAQUETTE, G., de GUISE, J. (2003), *La violence augmente à la télévision*, Annuaire du Québec, Édition Fidès, Montréal, 2004.
21. PERAYA, D. (1994), *À propos de Marcel Frydman, Télévision et violence*, în *Recherches en communication*, n° 1.
22. POTTS, R., HOUSTON A.C., WRIGHT, J.C. (1986), *The effects of television form and violent content on boys' attention and social behavior*, *Journal of Experimental Child Psychology*, nr. 41.
23. REIFFEL, R. (2008), *Sociologia mass-media*, Iași, Editura Polirom.
24. RÉSEAUX EDUCATION-MÉDIAS, *Recherche sur les effets de la violence dans les médias*, http://www.media-awareness.ca/francais/enjeux/violence/recherche_effets_violence.cfm
25. ROBERTS, D.F., FOEHR, U.G., RIDEOUT, V.M.A. (2005), *Generation M: Media in the Lives of 8–18 Years-olds*. A Kaiser Family Foundation Study, <http://www.kff.org/entmedia/upload/Generation-M-Media-in-the-Lives-of-8-18-Year-olds-Report.pdf>
26. ROBERTS, D.F., FOEHR, U.G., RIDEOUT, V.J., BRODIE, M. (1999). *Kids & media @ the new millennium*. A Kaiser Family Foundation Report, <http://www.kff.org/entmedia/upload/Kids-Media-The-New-Millennium-Report.pdf>
27. ROVENȚA-FRUMUȘANI, D. (2004), *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Editura Tritonic.
28. TISSERON, S. (2000), *Enfants sous influence. Les écrans rendent-ils les jeunes violents?*, Paris, Editions Armand Colin/HER.
29. TISSERON, S. (2003), *Médias et violences médiatiques: apprendre à distinguer...*, Prefață, în Lardellier (sous le dir.), *Violences médiatiques. Contenus, dispositifs, effets*, Paris, Editions L'Harmattan.
30. TISSERON, S. (2010), *Psihologia jocurilor video*, București, Editura Trei.
31. VELICU, A., 2006, *Violența din desenele animate: între realitate și percepție*, în „Sociologie românească”, vol. IV, nr. 2/2006, p. 102–121.
32. VELICU, A. (2009), *Relația copiilor cu televiziunea și noile tehnologii de comunicare*, teză de doctorat, nepublicată.
33. VELICU, A. (2010), *Conceptul de „public” în istoria științelor informării și comunicării: de la publicul ca masă, la publicul „actor”*, în „Revista română de sociologie”, nr. 5–6/2010, p. 491–507, București, Editura Academiei Române.

